TİCARET, TEKNOLOJİ VE TEFEKKÜR EKOSİSTEMİ

İŞ DÜNYASI İÇİN ALTERNATİF BİR ÖNERİ

İstanbul Ticaret Üniversitesi Yayınları: 85
3T Serisi: 1

Ticaret, Teknoloji ve Tefekkür Ekosistemi
İş Dünyası için Alternatif Bir Öneri

Editörler
Nazım Ekren, Mustafa Said Yazıcıoğlu, Mefule Fındıkçı Erdoğan

İstanbul Ticaret Üniversitesi Yayınları İcra Kurulu:
Dr. İsrafil Kuralay, Prof. Dr. Necip Şimşek, Erdal Cesar, Halil İbrahim Binici

Yayıma Hazırlayan: Betül Sezgin

Kitap Tasarım: Salih Pulcu

Kapak Uygulama: İstanbul Ticaret Üniversitesi Yayınları

1. Baskı: Eylül 2026

ISBN: 978-625-92139-3-4

Baskı-Cilt
Acar Basım ve Cilt Sanayi Ticaret Anonim Şirketi
Yakuplu Mah., Birlik Cad., No: 26
Beylikdüzü/İSTANBUL
Tel: (0212) 422 18 34
Sertifika No: 44977

İstanbul Ticaret Üniversitesi Yayınları
Örnektepe Mah. İmrahor Cad. No: 88/2.
Beyoğlu/İstanbul 34445
Sertifika No: 52416
yayin@ticaret.edu.tr

© Kitabın yayın hakları İstanbul Ticaret Üniversitesi İktisadi İşletmesine aittir. Tanıtım için yapılacak kısa alıntılar dışında, yayıncının yazılı izni alınmaksızın hiçbir şekilde kopyalanamaz, elektronik veya mekanik yolla çoğaltılamaz, yayınlanamaz ve dağıtılamaz. Yayımlanan eserdeki görüş ve düşünceler yalnızca yazar(lar)ına aittir ve yayıncının görüşlerini yansıtmaz.

Kütüphane Katalog Bilgisi:
Ticaret, teknoloji ve tefekkür ekosistemi : iş dünyası için alternatif bir öneri / editörler Nazım Ekren, Mefule Fındıkçı Erdoğan, Mustafa Said Yazıcıoğlu. 1. Baskı, 2026. -- İstanbul : İstanbul Ticaret Üniversitesi, 2026. 663 sayfa ; 16x24 cm. -- (İstanbul Ticaret Üniversitesi Yayınları ; 85)
ISBN: 9786259213934
Kaynakça.
1. Finansal kurumlar--Teknolojik yenilikler. 2. Endüstri 5.0. 3. Elektronik ticaret--Teknolojik yenilikler. 4. Endüstriyel organizasyonlar (Ekonomik kuram). 5. İş etiği
HF 5548.32/T53 2026

Ticaret, Teknoloji ve Tefekkür Ekosistemi

İş Dünyası için Alternatif Bir Öneri

EDİTÖRLER
Nazım Ekren
Mustafa Said Yazıcıoğlu
Mefule Fındıkçı Erdoğan

İSTANBUL TİCARET ÜNİVERSİTESİ
YAYINLARI

İÇİNDEKİLER

Takdim

İsrafil Kuralay 7

Önsöz

Nazım Ekren
Mustafa Said Yazıcıoğlu
Mefule Fındıkçı Erdoğan 11

TİCARET

Küresel Ticaretin Yeni Kodu: Çok Kutuplu Düzen, Jeoekonomi ve Türkiye'nin Stratejik Konumu

Erhan Akkaş 17

Tedarik Zincirlerinin Yeniden Tasarımında Ayakta Kalma Kapasitesi ve Stratejik Konumlanma

Ali Görener 41

Girişimcilik, Yenilikçilik ve Rekabet Avantajı Arayışı

Mehmet Sağlam 75

Ticarette Kültürel Sermaye ve Güvenin İnşası: Sosyal Ağlar, Müzakere ve Uluslararasılaşma

Cem Korkut, Mehmet Bulut 97

Türk İş Dünyasının Küresel Rekabetçiliğinin Arttırılmasında Ticari Diplomasinin Rol ve Fonksiyonu: DEİK Örneği

Uğur Yasin Asal 129

Kurumsal Yönetişim ve Esnek İş Modelleri

Mustafa Aykaç 149

Yapay Zekâ Çağında Uluslararası Ticaret ve Post-İnsan İş Gücü: Ekonomi Politik Bir Analiz

Hüseyin Karagöz 173

TEKNOLOJİ

Akıllı Pazarlardan Akıllı Sözleşmelere:
Blokzincir ve Güven Ekonomisi

Nurşah Alkan 225

Uzay Ekosisteminin Bir Sonraki Aşamasını İnşa Etmenin
İktisadi Etkisi: Türkiye'nin Uzay Yolculuğu

Oğuz Karasu 259

Veri Ekonomisi ve Algoritmik Ticaret Ekosistemi:
Karar, Güven ve Değer Üretimi

Umut Aydın 281

Blokzincir Tabanlı Akıllı Sözleşmeler ve Akıllı Pazarlar:
Kavramsal Çerçeve, Uygulama Alanları ve
Güven Ekonomisine Etkileri

Selçuk Alp 319

Çok Kutuplu Düzen Bağlamında Küresel Ticaret ve Jeoteknoloji

Ali Polat 357

Yeşil Teknolojiler ve Sürdürülebilir Ticaretin Dijital Dönüşümü

Elçin Aykaç Alp 391

Teknolojik İnovasyonun Konjonktürel Dalgalanmalardaki İzleri

Tuğba Ortay Baykal, Elif Güneren Genç 425

TEFEKKÜR

Teknoloji Çağında Yeniden Konumlanma:
Tefekkür, Bilgelik ve Anlam

Şaban Ali Düzgün 445

Bilge Girişimcilik Yolculuğu

Ömer Torlak 481

Tefekküre Afrikalı Mütefekkirlerin Hayati Katkısı

Ahmet Kavas 509

Tefekkürün Kavramsal Temelleri:
Düşünce Derinliği ve Zihinsel Sermaye

Osman Bayraktar 535

Tefekkür, Özgürlük ve Gelişme

Ömer Çaha 549

Devletin Meşruiyet Temeli Olarak İktisat:
Kadim Düşünceden Günümüze Yansımalar

Haluk Alkan 573

Muamele ve Mübadele Üzerine Ekonomi Bilimini Yeniden Düşünmek

Tahsin Görgün 609

Tefekkürden Tezekküre Bir Muhasebe

Yusuf Dinç 649

Takdim

Düşünebilen ve tefekkür edebilen yegâne canlı varlık insandır. Bu niteliği nedeniyle insan, klasik İslam düşüncesi başta olmak üzere birçok felsefi ve teolojik gelenekte "eşref-i mahlûkât" (yaratılmışların en şereflisi) olarak nitelendirilmiştir. Tefekkür yetisi, insanı diğer bütün mahlûkattan ayıran temel vasıftır. Bu yetkinlik sayesinde insan, yenilikler üretmiş, teknolojiyi geliştirmiş ve yeryüzünü imar etmiştir. Geliştirdiği bilgi ve ürünleri hemcinsleriyle paylaşarak, mübadele ilişkileri kurarak sosyalleşmiş ve ticareti sistematik bir faaliyet hâline getirmiştir. Bu çerçevede insanlık tarihi, tefekkürle başlamış, yenilik ve teknolojiyle gelişmiş, ticaretle ise yaygınlaşmıştır. Yeryüzü tarihi de esasen bu sürecin hikâyesidir.

Bu tespitin ardında, insan varoluşunun temel dinamiklerinden biri yatmaktadır. Tefekkür, salt algılama veya öğrenme sürecinden ibaret değildir; görünür olanın ötesine geçerek neden-sonuç ilişkilerini kurma, geçmişi yorumlama, geleceği tasarlama ve soyut kavramlar aracılığıyla somut gerçekliği yeniden yapılandırma faaliyetidir. Hayvanlar algılayabilir, öğrenebilir ve hatta sınırlı ölçüde alet kullanabilirler; ancak hiçbiri sistematik bir biçimde "neden böyle?" sorusunu sormaz, uzun vadeli bir "daha iyi nasıl olur?" tahayyülünde bulunmaz. İnsanın alameti farikası olan tefekkürün erken dönem ürünleri, yüzeysel bakıldığında basit görünebilir: Ateşin kontrol altına alınması, aletlerin biçimlendirilmesi, barınakların inşası ve toprağın ekime açılması... Oysa bunların her biri, soyut düşüncenin somutlaşmış tezahürleridir. Ateşin denetimi yalnızca ısınma ihtiyacını karşılamakla kalmamış; geceyi gündüze çevirme, gıdayı dönüştürme ve metalleri işleme imkânını doğurmuştur. Alet kullanımı, insanın biyolojik sınırlarını aşma iradesinin ifadesidir. Tarım ise zamanı öngörme, mekânı planlama ve sosyal yapılanmayı mümkün kılan karmaşık bir tefekkür ürünüdür. Böylece insan, yeryüzünü bulduğu hâliyle bırakmamış, onu sistematik biçimde imar etmiştir. Dağların delinmesi, nehirlerin yönlendirilmesi,

ormanların tarım arazilerine ve çöllerin vahalara dönüştürülmesi, tefekkürün fiziki coğrafya üzerindeki izdüşümüdür.

Tefekkür, bireysel düzeyde kaldığında sınırlı bir aydınlanma biçiminde kalır. Gerçek toplumsal etki, üretilen bilginin ve teknolojinin paylaşılmasıyla ortaya çıkar. Bilginin aktarılmasının en etkili yollarından biri mübadele, yani ticarettir. Ticaret, salt mal değiş tokuşundan ibaret olmayıp aynı zamanda fikir, teknik, deneyim ve güven ilişkilerinin de dolaşımını sağlar. Tarihsel olarak İpek Yolu üzerinden yalnızca ipek değil; matematik, tıp, astronomi ve felsefi birikim de taşınmıştır. Baharat yolları boyunca baharatla birlikte gemi yapım teknikleri, navigasyon bilgisi ve muhasebe yöntemleri yayılmıştır. Ticaret, insan topluluklarını birbirine bağlayan görünmez bir ağ işlevi görmüş; yerel ölçekteki yeniliklerin küresel bir medeniyet birikimine dönüşmesine imkân tanımıştır. Tefekkür, teknoloji ve ticaret arasındaki bu üçlü dinamik, insanlık tarihinin temel omurgasını oluşturur. Tefekkür olmaksızın teknoloji doğmaz; teknoloji olmaksızın ticaret yaygınlaşmaz, ticaret olmaksızın da tefekkür ve teknoloji dar bir coğrafi ve toplumsal çerçevede hapsolur. Antik Mezopotamya'da yazının icadı tefekkürün ürünüdür; bu sayede hukuki düzenlemeler, sözleşmeler ve ticari kayıtlar sistematik hâle gelebilmiştir. Antik Yunan'da felsefe ve bilim tefekkürün yüksek bir ifadesiyken, Roma'nın yol ağı ve ticari örgütlenmesi bu birikimin yayılmasını sağlamıştır. İslam medeniyetinin klasik döneminde tefekkür, gözlem ve deneye dayalı bilgi üretimini teşvik etmiş; bu bilgi kâğıt, pusula ve usturlap gibi araçlarla birlikte ticaret kervanları vasıtasıyla geniş coğrafyalara taşınmıştır. Avrupa Rönesans'ında yeniden keşfedilen antik miras, matbaa teknolojisiyle çoğaltılmış; sömürgecilik ve dünya ticaretiyle küresel bir boyut kazanmıştır.

Sanayi Devrimi, buhar makinesi gibi teknolojik bir sıçramayla başlamış olmakla birlikte, onu yapısal bir dönüşüme çeviren unsur serbest piyasa mekanizmaları, bankacılık sistemi ve uluslararası ticaret ağları olmuştur. Günümüz dijital çağı da aynı dinamiğin devamı niteliğindedir. Bilgisayar, internet ve yapay zekâ, tefekkürün yeni araçları olarak ortaya çıkmıştır. Bu araçlar sayesinde insan, daha önce tahayyül edilemeyecek ölçekte bilgi üretmekte ve işlemektedir. Ancak bu bilginin toplumsal ve ekonomik değere dönüşmesi, yine paylaşım ve ticaret mekanizmalarıyla mümkün olmaktadır: açık kaynak yazılımlar, küresel tedarik zincirleri, dijital platformlar ve fikrî mülkiyet ticareti bu sürecin güncel tezahürleridir.

Yeryüzü, artık yalnızca toprak ve su unsurlarından ibaret olmayıp veri, algoritma ve bağlantılardan oluşan yeni bir imar alanına dönüşmüştür. Bu sürecin tamamı, insanın "eşref-i mahlûkât" olarak nitelendirilmesinin hem gerekçesini hem de sonucunu oluşturur. Şeref, pasif bir ünvan değil; sorumluluk yükleyen bir statüdür. Tefekkür yetisine sahip varlık, ürettiği her yenilikte, kurduğu her ticari ilişkide ve imar ettiği her mekânda bu şerefi ya yüceltir ya da zedeler. Teknoloji insanı özgürleştirebileceği gibi bağımlı da kılabilir; ticaret milletlerarası bağları güçlendirebileceği gibi sömürü ilişkilerine de zemin hazırlayabilir; tefekkür hikmet üretebileceği gibi yıkıcı ideolojilere de yol açabilir. Dolayısıyla yeryüzü tarihi, yalnızca başarıların değil, aynı zamanda bu yetkinliğin nasıl kullanıldığının da hikâyesidir.

Sonuç olarak insanlık tarihi, tefekkürle açılan, teknolojiyle yükselen ve ticaretle yaygınlaşan bir süreçtir. Bu süreç henüz tamamlanmamıştır. Her yeni düşünce, her yeni buluş ve her yeni alış-veriş, yeryüzünün hikâyesine bir satır daha eklemektedir. Düşünebilen, tefekkür edebilen varlık olarak insanın görevi, bu satırları yalnızca daha uzun değil, aynı zamanda daha anlamlı, daha adil ve daha sürdürülebilir kılmaktır. İstanbul Ticaret Üniversitesi Yayınları olarak biz de bu süreçteki görevimizin mottosunu 3T (Tefekkür, Teknoloji ve Ticaret) olarak belirledik. İhtiyaç duyulan ve gerekli görülen geniş bir yelpazede yayın yapmak yanında ana odağımızı 3T şeklinde tanımladık. İşte bu eser, marka konumlamamızın bir nişanesi olarak hazırlandı. Farklı uzmanlık alanlarına sahip hocalarımızın kaleme aldığı değerli makalelerle zenginleşti.

Başta Prof. Dr. Nazım Ekren, Prof. Dr. Mustafa Said Yazıcıoğlu ve Dr. Öğretim Üyesi Mefule Fındıkçı Erdoğan olmak üzere emeği geçenlere teşekkür ediyor, bu kutlu mirası hep birlikte yaşatmayı diliyorum.

Saygılarımla.

Dr. İsrafil Kuralay
İstanbul Ticaret Üniversitesi Mütevelli Heyet Başkanı

Önsöz

Ticaret, Teknoloji ve Tefekkür Ekosistemi: İş Dünyası için Alternatif Bir Öneri, üniversitemizdeki sohbetlerimizden birinde akademi iş dünyası ilişkileri konusunda gündeme gelmiş projenin ortak ürünüdür. Projeyi gündeme getiren Mütevelli Heyet Başkanımız Sayın Dr. İsrafil Kuralay Bey'dir. Bizler de editörler olarak bu projede yer alabileceğimizi ifade edince uygulama süreci başlamış oldu. Kitap projesi ile İstanbul Ticaret Kongresi projesinin aynı dönemde gündeme gelmiş olması da iki projenin birbirlerini desteklemelerini mümkün kıldı. Kitabın tanıtımını Kongre'nin son oturumunda yapmayı kararlaştırmış olduk.

Kitap, iş dünyasındaki dönüşümü üç eksenden değerlendirmeyi öneren bir çalışmadır. Üç bölüm, ayrı disiplinlerden oluşan bütüncül bir ekosisteminin bileşenleri olarak kurgulanmıştır. Ticaret değerin üretildiği alanı, teknoloji bu değeri gerçekleştiren aracı, tefekkür ise sürece yön veren pusulayı temsil etmektedir. Bu bakımdan çalışma okuyucuya, bu üç eksenin güncel akademik tartışmalar, ampirik bulgular ve kadim düşünce mirası ile nasıl bir araya getirilebileceği sunulmaktadır.

Kitapta yer alan iktisat, işletme, uluslararası ilişkiler ve İslam düşünce geleneği gibi farklı alanlardan oluşan katkılar, ortak bir soruya farklı açılardan cevap aramaktadır. İşletmeler ve toplumlar, "nasıl daha fazla kazanırım?" yanında "ne için ve nasıl değer üretiyoruz?" konusunu da gündemlerine alabilirler mi? İzleyen üç bölüm, bu soruya sırasıyla ticaret, teknoloji ve tefekkür perspektifinden yaklaşmaktadır.

Kitabın ilk bölümünü oluşturan "Ticaret" kısmı, ticari faaliyetleri klasik, ana akım ekonomik parametrelerine odaklı yaklaşıma alternatif sunmaktadır. Bu parametreler yanında ticareti, güven, meşruiyet, kültürel sermaye ve stratejik konumlanma gibi daha derin toplumsal ve kurumsal dinamikler üzerinden analiz etmeyi önermektedir.

Bu bölüm, girişimciliği sadece fırsatları değerlendirme becerisi olmasıyla değil, anlam üretme ve toplumsal katkı arayışı olarak yeniden ta-

nımlamaktadır. Kurumsal yönetişim ile esnek iş modelleri arasındaki yeni nesil uyum süreci bu çerçevede ele alınmaktadır.

Tedarik zincirlerinin kırılganlık karşısında geliştirdiği direnç kapasitesi ve performansı, küresel ticaret düzeninin çok kutuplu bir yapıya evrilmesinin ürettiği bir sonuç olarak değerlendirilmektedir. Ticari ilişkilerde güvenin sosyal ağlar ve müzakere pratikleri yoluyla nasıl inşa edildiği, ticari diplomasinin sürece nasıl sağlayacağı gibi hususlar ön plana çıkmaktadır. Yapay zekâ döneminde, uluslararası ticaretin ve iş gücü piyasalarının geçirdiği dönüşüm ise ekonomi politik bir bakışla ele almaktadır.

Kitabın ikinci bölümü, ticaretin bugün içinde şekillendiği teknolojik zemine odaklanmaktadır. Dijitalleşme elbette üretim ve dağıtım süreçlerini hızlandıran bir araçtır. Fakat aynı zamanda, dijitalleşme, ekonomik ilişkilerin temelini oluşturan güven, koordinasyon ve karar alma mekanizmalarını da yeniden inşa eden bir güçtür. Blokzincir teknolojileri de, akıllı sözleşmeler ve akıllı pazarlar aracılığıyla, güveni kurumsal aracılardan algoritmik protokollere taşımakta ve farklı sonuçlar üretmektedir.

Bu bölümde, küresel ticaretin jeoteknoloji ekseninde yeniden şekillenmesinin neden ve sonuçlarına da değinilmektedir. Kritik teknolojilerin ekonomik değil stratejik birer araç hâline gelmesinin oluşturduğu ortamda, orta ölçekli ekonomilerin nasıl avantaj sağlayabileceği ele alınmaktadır. Kurumsal kalite ile inovasyon arasındaki ilişkiyi uzun dönemli verilerle sınayan çalışma, teknolojik ilerlemenin kurumsal zeminden bağımsız düşünülemeyeceğini ortaya koymaktadır. Uzay ekosisteminin yüksek teknolojinin ulusal kalkınma stratejileriyle nasıl bütünleştirilebileceğine dair oluşturduğu ortam üzerinde durulmaktadır. Veri derleme ve değerlendirme sisteminin, karar alma mantığını ve değer üretme anlayışını dönüştüren bir altyapı parametresi olduğu vurgulanmaktadır. Bu çerçevede, yeşil teknolojiler ile dijital dönüşümün sürdürülebilir ticaret üzerindeki bütünleşik etkisi değerlendirilmektedir.

Kitabın üçüncü bölümü, ticaret ve teknolojiye dair değerlendirmeleri anlamlandıracak bir yön arayışına ayrılmıştır. Tefekkür, soyut bir felsefi kavram olarak ele alınmamaktadır. Tefekkür, karar alma süreçlerine yön veren, sorgulayan, varsayımları test eden ve sonuçları bütünsel biçimde değerlendiren somut bir zihinsel yetkinlik çerçevesinde analiz

edilmektedir. Özellikle, girişimciliğin bilgelik yolunda nasıl icra edilebileceği sorgulanmaktadır. Ekonomik güç arayışı ile toplumsal fayda arasındaki ilişki ve etkileşim insan olmanın sorumluluğu ekseninde tartışmaktadır.

Kadim İslam düşüncesi geleneği öğretileri ışığında, modern ekonomi biliminin içine düştüğü kriz, tefekkür ile özgürlük arasındaki tarihsel ve ampirik literatür çerçevesinde tahlil edilmektedir. Bugünün ekonomik sorunlarına yalnızca günceli önceliklendirerek değil, insanlığın biriktirdiği düşünce mirasından yararlanarak da bakılabileceğine işaret etmektedir. Bu perspektif, özgürlük ortamının bilimsel, kültürel ve iktisadi faaliyetler için önemli ölçüde belirleyici olduğunu göstermektedir.

Düşünme ve zihinsel sermaye kavramlarının analitik temellerini ele alan yaklaşım, tefekkürün yalnızca teorik bir tartışma değil, aynı zamanda yaşanmış bir tecrübe olduğunu okuyucuya hissettirmektedir. Ayrıca, teknoloji ortamında insanın kendini ve çevresini yeniden konumlandırma çabasının da, tefekkürün ilgilendiği önemli bir alan olduğu göstermektedir.

Sonuç olarak, bölümler kendi ilgi alanlarına özgü temel mesajları iletmektedir.

- Ticaret sadece bir mübadele mekanizması olarak ele alınmamaktadır. Ticaretin, güven ilişkileri, kurumsal kapasite ve jeoekonomik konumlanma ile iç içe geçmiş bütüncül bir sistem olarak kavranması gerektiği üzerinde durulmaktadır.
- Teknolojinin, tek başına yön belirleyici bir güç olmadığı, insan iradesi ve kurumsal tercihlerle şekillenen bir araç olduğu üzerinde durulmaktadır. Asıl belirleyici olan, bu aracın hangi amaca hizmet edecek şekilde kullanıldığıdır.
- Ticaret ve teknoloji, ancak tefekkürle yön bulduğunda gerçek ve sürdürülebilir bir değere dönüşebilir.

Kitap, çok yazarlı olması, disiplinler arası yapısı nedeniyle ilgili birçok konuyu ve alanı kapsamaktadır. Bu özeliği nedeniyle kitap, joekonomi, blokzincir, tedarik zinciri dayanıklılığı, ticari diplomasi, YZ ve iş gücü gibi güncel konuları tek çatı altında toplamaktadır. Akademik topluma yönelik boyutunu göstermektedir. Ayrıca, ampirik çalışmaların kitaba metodolojik bir ağırlık katması, akademik ve uygulama içeriğini

zenginleştirmektedir. Bu nedenle, akademik toplum ve iş dünyası için yararlı ve faydalı görüşler ve öneriler içermektedir. "Tefekkür" ekseni, global ölçekte yükselen "amaç odaklı liderlik", "anlamlı iş", "ESG ötesi değer üretimi" trendleriyle örtüştüğünden dolayı okuyucuya farklı bir çerçeve sunmaktadır.

Bu yüzyılda kitabın ilgi alanına giren konularda değişimlerin ve dönüşümlerin hızlı ve büyük boyutlarda ortaya çıkma ihtimali yüksektir. Bunu dikkate alarak, üç yılda bir (İstanbul Ticaret Kongresi ile aynı dönemde) kitabın güncellenmesinin de yapılması uygun olacaktır.

Görüş, düşünce ve önerilerini paylaşarak kitabın oluşumuna değerli katkılar sunan tüm yazarlarımıza; kitabın hazırlanması, derlenmesi ve yayına kazandırılması sürecinde gösterdiği özverili çalışmalarıyla önemli katkılar sağlayan Düşünce ve Proje Üretim Akademisi Araştırma Uzmanı Medine Öçalan'a teşekkürlerimizi sunarız.

Prof. Dr. Nazım Ekren
İstanbul Ticaret Üniversitesi
İktisat Bölümü

Prof. Dr. M. Said Yazıcıoğlu
İstanbul Ticaret Üniversitesi
Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü

Dr. Öğr. Üyesi Mefule Fındıkçı Erdoğan
İstanbul Ticaret Üniversitesi
Veri Bilimi ve Analitiği Bölümü